

รายงานสืบเนื่องจาก ครั้งที่
การประชุมวิชาการระดับชาติ
งานวิจัยและงานสร้างสรรค์
ทางนิเทศศาสตร์ 10

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ
อภิปรายงานวิจัย

- รศ. อวยพร พานิช
- รศ. ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์
- รศ. ดร.กฤษณ์ ทองเลิศ
- รศ. ดร.กฤติดา ธรรมวิวัฒน์
- ผศ. ดร. กาญจนา มีศิลป์วิภักย์
- ผศ. ดร.องอาจ สิงห์ลำพอง
- ผศ. รัตนา ทิมเมื่อง
- ผศ. ดร.กฤษณ์ คำนนท์
- ผศ. วรวุฒิ อ่อนน่วม

The Proceedings of the 10th Academic Conference
on Communication Research and Creative Works

วันศุกร์ที่ 10 กรกฎาคม 2563

เวลา 08.30 น. - 16.30 น.

นำเสนอผลงานบนระบบออนไลน์
ผ่านแอปพลิเคชัน ZOOM

2020

ปัจจัยที่มีผลต่อการรับชม ติดตาม ช่องรายการในยูทูป ของกลุ่มเจนเนอเรชั่นวายในเขต กรุงเทพมหานคร	
• กัญฉกาจ ตระการบุญชัย	106
การสื่อสารระหว่างบุคคลกับผู้อยู่ในกลุ่มอาการภาวะออทิซึม	
• ชญาณี ฉลาดธัญญกิจ	120

กลุ่ม 2 : ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมอภิปราย

รศ.อวยพร พานิช และ ผศ.รัตนา ทิมเมือง

การสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กและเยาวชนในรูปแบบพอดแคสต์	
• จิราพร ยิ่งสุข	133
รู้ให้เท่าทัน สถานการณ์การพนันออนไลน์	
• พสุนาท สร้อยสุวรรณ	142
การถอดบทเรียนสถานการณ์การพนันและแนวทางการสื่อสารเพื่อรณรงค์ลดพฤติกรรมการเล่นพนันในกลุ่มผู้หญิง	
• นิภากร กاجرเมณกุล, สุเทพ เดชะชีพ, เมธาพร มุสิกะपालะ, กอปรพงษ์ กุณทียะ, บริรักษ์ บุญยะรัตพันธุ์ และนฤวรรณ รักสกุล	153
แรงจูงใจและความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมใช้งานแอปพลิเคชัน TikTok	
• รชิตา สิริตลลธิ	165
การออกแบบโฆษณาบนเฟสบุคในยุคสื่อดิจิทัลให้โดนใจผู้บริโภค	
• เปรมินทร์ หงษ์โต	177
นวัตกรรมการสื่อสาร : ทิศทางการศึกษาไทยในอนาคตกับการเรียนออนไลน์แบบเปิด MOOC	
• ปิยณัท วงศ์ยอด, ปัญญรัตน์ วันทอง และกรกช แส่นจิตร	188
กระบวนการสร้างสรรค์จิตรกรรมชุด “บทกวีที่ร้ายร้องบนทุ่งหญ้ายามรัตติกาล”	
• สุริยะ ฉายะเจริญ	200
ความคิดเห็นที่มีต่อสื่อควาร์โค้ดไทยขณะในกรณีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	
• สุทธิ เรื่องรัตนสุนทร และชุตติภา สิงห์ศักดิ์เสรี	209
ระดับการรับรู้ข่าวสารและพฤติกรรมการแบ่งปันข่าวสารบนสื่อสังคมออนไลน์เกี่ยวเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของผู้รับสาร 4 ช่วงวัย	
• ประกิจ อาษา, สุธาวัลย์ ธรรมสังวาลย์, จารุณี วรรณศิริกุล และปิยะศักดิ์ ชมจันทร์	219

การสร้างสรรครายการวิทยุกระจายเสียงด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับเด็กและเยาวชนในรูปแบบพอดแคสต์

The Creation of Environmental Radio Programing for Children and Youth via Podcast Channel

จิราพร ยั่งยืน *

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการและกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงที่มีเนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กและเยาวชนเพื่อเผยแพร่ในรูปแบบพอดแคสต์ โดยสังเคราะห์จากกระบวนการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงของนักศึกษาที่ผลิตขึ้นจำนวน 1 รายการ คือ “รายการคนรักโลก” ด้วยแนวคิดและทฤษฎี ดังต่อไปนี้ แนวคิดเกี่ยวกับสื่อดิจิทัลสมัยใหม่แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์รายการและการผลิตรายการแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบเนื้อหาสาระและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบบทความชิ้นนี้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตรายการได้จริงในยุคดิจิทัล

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สร้างสรรค์รายการมีการแบ่งแนวทางการคิดสร้างสรรค์รายการเป็น 4 ขั้นตอน ตามกระบวนการสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียง คือ (1) ขั้นตอนเตรียมการ ผู้สร้างสรรค์รายการทำการวิเคราะห์ทิศทาง ความน่าสนใจของเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และรสนิยมของผู้ฟังเพื่อนำแนวทางนั้นมาสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงในรูปแบบพอดแคสต์ (2) ขั้นตอนประมวลความคิด ผู้สร้างสรรค์รายการร่วมกันวิเคราะห์และแยกแยะแนวทางการผลิตรายการให้มีแนวคิด (concept) ที่แปลกใหม่และแตกต่างจากรายการที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อคาดการณ์ว่ารูปแบบใดสามารถครองใจผู้ฟังได้มากที่สุด (3) ขั้นตอนหาคำตอบ ผู้สร้างสรรค์รายการระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดประเภทรายการ รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา และออกแบบเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับแนวคิดที่กำหนดไว้ (4) ขั้นตอนปฏิบัติการลงมือทำให้สำเร็จ ผู้สร้างสรรค์รายการวางแผนรายละเอียดของงาน เขียนบท เตรียมทีมงานตามที่ได้รับมอบหมาย ทั้งนี้มีการประเมินผลรายการด้านต่างๆ เพื่อนำไปพัฒนาการนำเสนอเนื้อหาหรือรูปแบบรายการต่อไปในอนาคตด้วย

คำสำคัญ : การสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียง, วิทยุเพื่อสิ่งแวดล้อม, พอดแคสต์

* อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

Abstract

The purpose of the study is to examine techniques and pre-production process of environmental content creation via podcast channel. A case study of student project of radio program production, “Envi Lover”, was selected to be synthesized. By doing so the researcher employed various concepts and theories including new digital media, user-generated content, digital radio production and message design.

The results indicate that the program creator has divided the radio content creation process into 4 steps start from: 1) Preparation step; the program creators search for direction and interesting content of environment together with the taste of target listeners. 2) Incubation step; the program creators analyze and create new concept of radio program which is expected to gain interest from target listeners according to plan for Podcast programming. 3) Illumination step; after brainstorming the program creators select program format, presentation techniques, and message design according to the radio designated concept. 4) Verification step; the program creators plan for the detail work of radio production process and evaluate the program broadcast via Podcast Channel, in order to develop the future content and program format.

Key Words : creation of radio programming, environmental radio programming, podcast channel

บทนำ

ในยุคที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตเข้าถึงได้ง่ายกว่าสัญญาณวิทยุกระจายเสียง ผู้ฟังสามารถรับฟังรายการได้ทุกที่ทุกเวลาโดยไม่ต้องพึ่งพาเครื่องรับสัญญาณแบบเดิมและสถานีใดๆ อีกต่อไป ก่อให้เกิดการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “พอดแคสต์ (Podcast)” หรือรายการเสียงผ่านการสตรีมมิ่ง (Streaming) คือ การถ่ายทอดเสียงผ่านอินเทอร์เน็ตที่มีลักษณะคล้ายกับรายการวิทยุกระจายเสียง แต่ผู้ฟังสามารถเลือกฟังในหัวข้อที่สนใจได้ โดยการดาวน์โหลดไฟล์เข้ามาเก็บไว้ในอุปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต เครื่องเล่นเสียงดิจิทัล ฯลฯ เพื่อฟังตามเวลาและสถานที่ที่สะดวก เช่น ฟังที่ทำงาน ฟังที่บ้าน ฟังขณะเดินทาง หรือฟังระหว่างทำกิจกรรมอื่นๆ ควบคู่กันไป ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของรายการวิทยุกระจายเสียงที่ถูกถ่ายทอดมาจากรายการวิทยุออนไลน์พอดแคสต์ที่เกิดขึ้นจากผู้จัดรายการอิสระนั่นเอง

ช่วงระยะเวลาสองถึงสามปีที่ผ่านมาพอดแคสต์เป็นที่รู้จักมากขึ้นแม้จะมีมานานกว่าสิบปีแล้วก็ตามพอดแคสต์ทั่วโลกที่ได้รับความนิยมอย่างมากในหลายประเทศ มีมากกว่าหนึ่งร้อยภาษาที่จัดในลักษณะของรายการวิทยุกระจายเสียงอีกทั้งประกอบด้วยเนื้อหาที่หลากหลายจำนวนหลายล้านตอน จากการเก็บสถิติของผู้ฟังพอดแคสต์ทั่วโลก พบว่าชาวอเมริกันกว่า 17 เปอร์เซ็นต์ฟังพอดแคสต์ทุกสัปดาห์ ขณะที่คนไทยก็เริ่มหันมาฟังพอดแคสต์ระหว่างทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น เหตุผลที่ทำให้พอดแคสต์ได้รับความนิยมและดังในปัจจุบันมีดังนี้ (คณพล วงศ์วิเศษไพบูลย์, 2562)

(1) ฟังได้ทุกที่ทุกเวลา ข้อดีของการฟังพอดแคสต์ที่เหมือนกับการฟังรายการวิทยุกระจายเสียง คือผู้ฟังไม่ต้องใช้ความตั้งใจในการเสพสื่อมากนัก สามารถเปิดช่องพอดแคสต์ต่างๆ แล้วฟังในขณะที่ทำกิจกรรมอื่นๆ ควบคู่กันไป ผู้ฟังก็จะได้ทั้งความรู้ควบคู่ความบันเทิงพร้อมทั้งได้ทำกิจกรรมอื่นไปด้วยโดยใช้เวลาอย่างคุ้มค่า

(2) ประหยัดเวลาในการรับฟังและค้นคว้าข้อมูลการฟังนับเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ไม่สิ้นเปลืองเวลาและพลังงานมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับการอ่าน การอ่านบทความสามหน้ากระดาษผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์อาจใช้เวลาประมาณ 10 นาที หลังจากนั้นผู้อ่านจะรู้สึกว่ายากพักสายตา หรือลองเปิด Youtube Brand Channel เพื่อชมอะไรสักอย่างจะพบว่าความยาวเฉลี่ยของคลิปที่ผู้ผลิตจัดทำนั้นประมาณ 4 นาที 20 วินาที ด้วยเพราะพฤติกรรมของผู้ชมที่ไม่อาจจดจ่อกับเนื้อหาต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนานได้แต่การฟังพอดแคสต์นั้นผู้ฟังยินดีที่จะฟังเรื่องราวที่น่าสนใจได้เรื่อยๆ เพราะไม่ต้องใช้สมาธิจดจ่อมากนัก ทำให้เหล่าผู้ผลิตเนื้อหาสามารถผลิตรายการพอดแคสต์ที่มีความยาวเป็นชั่วโมงได้ เช่นรายการ The Joe Rogan Experience ที่แต่ละตอนมีความยาวเกิน 2 ชั่วโมง หรือพอดแคสต์เรื่องการลงทุนที่มีความยาว 30-60 นาที โดยที่ผู้ฟังฟังแล้วไม่รู้สึกเหนื่อยล้าเลย

ขณะที่ในมุมของการค้นคว้าข้อมูลก็เช่นกัน การฟังจะช่วยให้ประหยัดเวลามากกว่าอ่านหนังสือหรือค้นคว้าหาข้อมูลจากห้องสมุด เนื่องจากข้อมูลเรื่องราวต่างๆ ในพอดแคสต์นั้นได้ถูกสังเคราะห์ให้เป็นข้อมูลย่อยๆ ที่เข้าใจง่ายแล้วนั่นเอง

(3) ฝึกความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการการฟังช่วยให้สมองได้ฝึกคิดออกมาเป็นภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ Emma Rodero อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย Pompeu Fabra (อ้างถึงใน คณพล วงศ์วิเศษ ไพบุลย์, 2562) ที่พบว่า เสียงคือสื่อรูปแบบหนึ่งที่จะบังคับให้มนุษย์คิดภาพตามไปด้วย ซึ่งภาพเหล่านั้นจะเป็นจินตนาการและวิธีการทำความเข้าใจเรื่องราวที่ได้ยินในแบบของตนเองจึงนับได้ว่าการฟังพอดแคสต์เป็นพื้นที่ในการเปิดความคิดสร้างสรรค์ในแบบที่สื่อวิดีโอหรือภาพหนึ่งไม่สามารถทำได้นั่นเอง

(4) มีเนื้อหาหลากหลายพอดแคสต์มีประเภทของเนื้อหาที่หลากหลายเช่น วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สุขภาพ กีฬาธุรกิจศิลปะ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะเป็นตลาดพอดแคสต์ที่ถูกกล่าวถึงเสมอ แต่ในวงการพอดแคสต์ของเอเชียก็มีการเติบโตอย่างก้าวกระโดดเช่นกัน ผลการวิจัยจากการรายงานข่าวดิจิทัลของสถาบันรอยเตอร์ (อ้างถึงใน ญาณิศาประจุศิลป์, 2563) พบว่า ในเดือนกุมภาพันธ์ 2563 ชาวเกาหลีใต้มากกว่า 58 เปอร์เซ็นต์ เปิดฟังพอดแคสต์มากกว่ายอดผู้ฟังจากสหรัฐอเมริกาถึง 25 เปอร์เซ็นต์ขณะที่ไต้หวันและฮ่องกงมีอัตราการฟังพอดแคสต์ที่พัฒนาอย่างรวดเร็วเช่นกัน

ขณะที่ประเทศไทยเองก็มีการเติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน จากจำนวนผู้ผลิตพอดแคสต์รายใหม่ๆ ในวงการต่างๆ ที่สร้างสรรค์รายการเพื่อตอบโจทย์ความสนใจเชิงลึกของคนยุคใหม่ให้ได้เลือกฟังกันมากขึ้น เมื่อพิจารณาจากสถิติจากการวิจัยของ We are social บริษัทดิจิทัลเอเจนซี และ Hootsuite ผู้ให้บริการระบบจัดการโซเชียลมีเดียของสิงคโปร์ พบว่า ในเดือนมกราคม 2563 ที่ผ่านมา (อ้างถึงใน ญาณิศาประจุศิลป์, 2563) คนไทยใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อฟังพอดแคสต์ถึง 44 เปอร์เซ็นต์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ บริษัท ไวซ์ไซท์ (ประเทศไทย) จำกัด ผู้ให้บริการด้านวิเคราะห์ข้อมูลโซเชียล (อ้างถึงใน ญาณิศาประจุศิลป์, 2563) ที่แสดงให้เห็นว่า มีการพูดคุยถึงพอดแคสต์บนโซเชียลมีเดียต่างๆ ในอัตราเพิ่มขึ้นถึง 103 เปอร์เซ็นต์หากพิจารณาจากสถิติดังกล่าวแล้วจะเห็นว่านอกจากรายการพอดแคสต์ในประเทศไทยจะได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังมีความหลากหลายด้านเนื้อหาเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นรายการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ธุรกิจ สุขภาพ เกษตร การพัฒนาตนเอง ความบันเทิง สิ่งแวดล้อม การพูดคุยวิเคราะห์เหตุการณ์ที่น่าสนใจ หรือแม้แต่กระทั่งสัมภาษณ์แขกรับเชิญที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ซึ่งปัจจุบันวงการพอดแคสต์ในประเทศไทยมีผู้จัดรายการมือสมัครเล่นที่เริ่มทำจากความสนใจและความชอบ โดยอาจจะเริ่มจากการอัดเสียงผ่านโทรศัพท์มือถือไปจนถึงสื่อมืออาชีพที่มีการวางแผนและเผยแพร่อย่างเป็นระบบ ทำให้เนื้อหาพอดแคสต์ในประเทศไทยมีความหลากหลายและตอบโจทย์ความต้องการของผู้ฟังทุกแนวมากขึ้นนั่นเอง

จากการศึกษาข้อมูล เอกสาร งานวิจัย ดังที่กล่าวไปในข้างต้น ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาวิธีการและกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงที่มีเนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กและเยาวชนเพื่อเผยแพร่ในรูปแบบพอดแคสต์ ด้วยการสังเคราะห์จากกระบวนการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงของนักศึกษาที่ผลิตขึ้น จำนวน 1 รายการ คือ “รายการคนรักโลก: Envi Lover” โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสื่อดิจิทัลสมัยใหม่แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์รายการและการผลิตรายการ แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบเนื้อหาสาระเพื่อประโยชน์ในการศึกษาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงในรูปแบบพอดแคสต์ได้จริงในยุคดิจิทัลต่อไป

แนวคิดการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุดิจิทัล

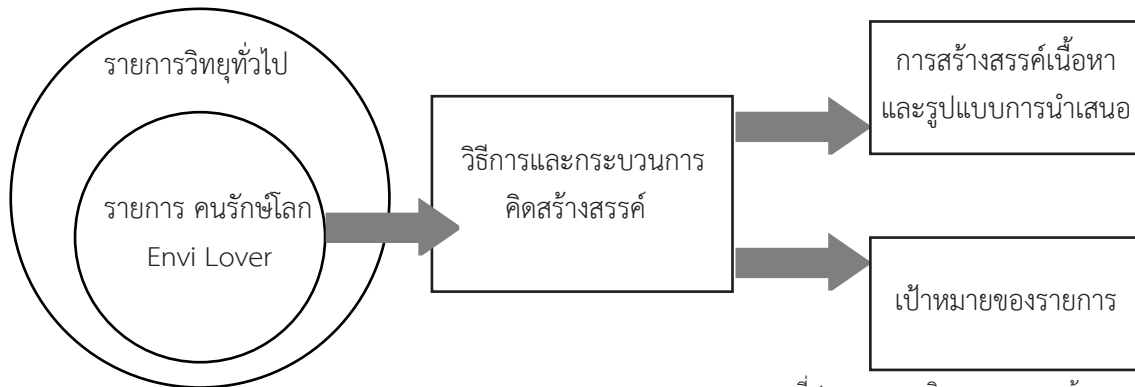
บทความการสร้างสรรครายการวิทยุกระจายเสียงด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กและเยาวชนในรูปแบบพอดแคสต์ ผู้เขียนได้เลือกศึกษาจากผลงานรายการวิทยุ “คนรักโลก: Envi Lover” ที่นักศึกษามผลิตขึ้น ในรายวิชาการผลิตรายการวิทยุดิจิทัลมาสังเคราะห์เพื่อนำเสนอวิธีการและกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุในยุคดิจิทัลซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในขั้นตอนเตรียมการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง ปัจจัยที่ทำให้ผู้เขียนเลือกศึกษาเพราะผู้เรียนสาขาวิชาวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อดิจิทัล ในฐานะผู้ผลิตรายการจำเป็นต้องรู้จริงเห็นเรื่องจริงเพื่อนำข้อมูลและประสบการณ์เหล่านั้นสร้างสรรค์ออกมาเป็นเสียงในการเล่าเรื่องสิ่งแวดล้อมผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงที่น่าสนใจแก่ผู้ฟังต่อไป ไม่ว่าจะรายการนั้นจะออกอากาศหรือเผยแพร่ทางช่องทาง (Platform) ใดก็ตาม

นักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามของ “ความคิดสร้างสรรค์” ไว้อย่างน่าสนใจ Guilford (อ้างถึงใน, สุมณ อยู่สิน, 2556) ได้ให้นิยามของความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า เป็นความสามารถทางสมอง ความสามารถที่คิดได้กว้างไกลหลายทิศทาง หรือที่เรียกว่าเอนกนัย (Divergent Thinking) ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะนำไปสู่การคิดประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ รวมถึงการคิดค้นพบวิธีการแก้ปัญหาได้สำเร็จด้วย ความคิดสร้างสรรค์ประกอบไปด้วยความคล่องแคล่วในการคิด (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) ความคิดริเริ่มแปลกใหม่ (Originality) และความคิดละเอียดลออ (Elaboration) ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์จะต้องเป็นคนกล้าคิดไม่กลัวการถูกวิพากษ์วิจารณ์และมีอิสระในการคิด ฉะนั้น การคิดสร้างสรรค์ผลิตรายการวิทยุ จึงหมายถึงความคิดในการสร้างสรรค์ให้รายการมีความแปลกใหม่ สามารถแก้ไขปัญหาการผลิตรายการแบบเดิมๆ ได้ การคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุมีองค์ประกอบเช่นเดียวกับความคิดสร้างสรรค์ทั่วไป คือ ต้องเป็นความคิดริเริ่ม เป็นความคิดที่คล่องแคล่วรวดเร็ว ทันต่อสถานการณ์ และเป็นความคิดที่ยืดหยุ่นได้สามารถคิดได้หลายทิศทาง อีกทั้งเป็นความคิดที่ละเอียดสามารถนำไปสู่การปฏิบัติหรือผลิตรายการได้จริง (สุมณอยู่สิน, 2556) จึงอาจสรุปได้ว่า จากแนวคิดข้างต้นลักษณะรายการวิทยุกระจายเสียงที่สร้างสรรค์จะประกอบด้วยลักษณะสำคัญของเนื้อหารายการ ดังนี้

- มีความแปลกใหม่แตกต่างจากรายการอื่น ๆ ที่มีเนื้อหารายการประเภทเดียวกัน
- ทันสมัยทันต่อเหตุการณ์
- มีแนวความคิด (Concept) รายการที่ชัดเจน
- เป็นรายการที่ผู้ฟังทุกเพศทุกวัยเข้าใจได้ง่าย
- มีคุณค่า หรือมีประโยชน์ต่อสังคม

จากที่ผู้เขียนได้ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการและกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กและเยาวชน ในรูปแบบพอดแคสต์ ของผู้ผลิตรายการ “คนรักโลก : Envi Lover” ซึ่งเป็นรายการที่นักศึกษามผลิตขึ้นในรายวิชาการผลิตรายการวิทยุดิจิทัล พบว่า มีวิธีการและกระบวนการการคิดสร้างสรรค์เนื้อหารายการคล้ายกับองค์ประกอบการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงที่กล่าวมาในข้างต้น กล่าวคือ เมื่อผู้

สร้างสรรค์รายการรับโจทย์และข้อมูลจากผู้บริหารว่าต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้ฟังที่เป็นเด็กและเยาวชนมีความแตกต่างจากรายการอื่นๆ แปลกใหม่ เนื้อหาเข้าใจง่าย และให้สาระความรู้ควบคู่ความบันเทิงแก่ผู้ฟังเพื่อนำไปเผยแพร่ในรูปแบบรายการพอดแคสต์ ผู้สร้างสรรค์รายการจึงทำการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยคำนึงถึงกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายเป็นหลักคือ เด็กและเยาวชน อายุระหว่าง 12-25 ปี (กรมกิจการเด็กและเยาวชน, 2557) ประกอบกับประเด็นที่น่าสนใจและกำลังเป็นกระแสสังคมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในขณะนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรายการที่ต้องการปลูกฝังค่านิยมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ฟัง โดยทีมผู้สร้างสรรค์รายการเห็นว่ารายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับสิ่งแวดล้อมเป็นรายการที่ช่วยปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนัก ที่จะไปไปสู่การปลูกจิตสำนึกและสร้างพฤติกรรมการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นได้ รู้จักที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และนำมาให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการสังเคราะห์กระบวนการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงของนักศึกษาจากผลงานรายการที่นักศึกษามผลิตขึ้น ผู้เขียนได้แสดงความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดกระบวนการสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กและเยาวชน

จากภาพที่ 1 สะท้อนให้เห็นว่ากรอบแนวคิดนี้เป็นแนวทางในการศึกษาถึง วิธีการและกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการของผู้สร้างสรรค์รายการ ในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กและเยาวชน ด้วยการระดมความคิดเห็นของทีมผู้ผลิตรายการคนรักซีโลก : Envi Lover เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ทำความเข้าใจ และวางแผนให้ถูกต้อง ด้วยการหยิบยกประเด็นใกล้ตัว เชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ โดยคำนึงถึงประเด็นสำคัญ ๆ ได้แก่ การสร้างสรรค์เนื้อหาและวิธีนำเสนอ และเป้าหมายของรายการ

การสร้างสรรค์เนื้อหาและวิธีสื่อสาร

ความคิดสร้างสรรค์ของการผลิตรายการคือ การสร้างเนื้อหาขึ้นมา หรือนำเนื้อหามาสร้างสรรค์ให้มีวิธีการสื่อสารที่น่าสนใจ การสื่อสารให้ประสบความสำเร็จ คือ รายการต้องน่าฟัง โดนใจ เข้าถึงผู้ฟังเป้าหมาย เช่น ต้องการบอกให้เด็กและเยาวชนรู้จักเก็บออม ใช้ทรัพย์สินสิ่งของให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย โดยพยายามให้ข้อมูลทางตรง เช่น หากไม่ตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าแล้วจะมีผลอย่างไรบ้าง ผู้ฟังก็จะไม่รับฟังรายการไม่ว่าจะออกอากาศทางคลื่นวิทยุ หรือทางพอดแคสต์ ฉะนั้น จึงต้องหากวิธีที่จะสื่อสารเนื้อหาดังกล่าวให้ดึงดูดใจ น่าติดตาม โดยผู้สร้างสรรค์รายการได้สืบค้นข้อมูล ความรู้ และประสบการณ์ในประเด็นที่จะนำมาถ่ายทอดจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ นอกจากศึกษาข้อมูลแล้วยังมีการตรวจสอบความเข้าใจจริงในข้อมูล ด้วยการเรียบเรียงความรู้ได้ออกมาพร้อมอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลประกอบด้วย (สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.), 2557)

เป้าหมายของรายการ

เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายหลักในการสร้างสรรค์รายการสำหรับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ควรเป็นรายการที่สนุกสนานและได้สาระความรู้ควบคู่ไปในเวลาเดียวกัน สิ่งที่ผู้ผลิตรายการควรคำนึงในการผลิตรายการสำหรับเด็กและเยาวชน คือ รู้จักแก่น (theme) ของรายการ เพื่อที่จะกำหนดวิธีนำเสนอเนื้อหาได้ถูกต้อง เข้าใจความเป็นเด็กหรือโลกของเด็ก กล่าวคือ หากอยากทำรายการเด็กและเยาวชนจริงๆ บางครั้งผู้ผลิตรายการก็ต้องทำตัวให้เป็นเพื่อนเด็ก เมื่อเป็นเพื่อนกับเด็กแล้วเด็กจะเริ่มสนุกและคุ้นเคยและแสดงออกเอง (เทพฤทธิ์ วงศ์วานิชวัฒนา, สัมภาษณ์, 2557, อ้างถึงใน สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.) เช่น ผู้เรียนผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในเด็กและเยาวชน ก็ต้องยึดประเด็นความสามัคคีเป็นตัวตั้ง กล่าวคือ ผู้เรียนทำรายการเพื่อเสนอแก่น หากมีข้อสงสัยให้ย้อนกลับมาที่แก่นของรายการนั่นเอง

นอกจากนี้ทีมผู้สร้างสรรค์รายการยังคำนึงในประเด็นของการใช้ “สื่อวิทยุกระจายเสียง” เป็นสื่อที่ทำให้ผู้ฟังซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนซึมซับและเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งจะเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องใส่ใจสิ่งแวดล้อมในอนาคตได้ต่อไป สอดคล้องกับ การศึกษาโครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาพของสังคม (2552) พบว่า รายการด้านสิ่งแวดล้อมยังเป็นรายการที่เหมาะสมสำหรับเด็ก ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว ความอยากรู้อยากเห็นกับสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติ (คน สัตว์ ต้นไม้ สิ่งมีชีวิต) ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้มีรายการด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กและเยาวชนทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับสังคมในระยะยาวต่อไป

กระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงดิจิทัล

ด้วยความก้าวหน้าเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคดิจิทัลอย่างไม่หยุดนิ่งส่งผลโดยตรงรายการวิทยุกระจายเสียงวิทยุกระจายเสียงในแง่คุณลักษณะของสื่อวิทยุกระจายเสียงและเนื้อหาของรายการที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามกระแส ความทันสมัยทำให้ผู้ผลิตรายการและผู้สร้างสรรค์รายการต้องบริหารจัดการและวางแผนกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการที่มีความซับซ้อนขึ้นให้รัดกุม เพื่อสนองความต้องการและครองใจกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายให้มากที่สุดโดยกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (สุมน อยู่สิน, 2556) ได้แก่

(1) ขั้นเตรียมการเป็นการศึกษาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับงาน เริ่มจากมองปัญหาเกี่ยวกับการผลิตรายการวิทยุที่ผลิตขึ้นมาก่อนหน้านี้เพื่อหาคำตอบว่าเพราะเหตุใดจำนวนความนิยมของรายการจึงลดน้อยลง ซึ่งสาเหตุอาจมาจากความซ้ำซากจำเจและลอกเลียนเนื้อหาของรายการ นอกจากนั้นการศึกษาทิศทางรสนิยมของผู้ฟังว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรหรือความสนใจในประเด็นปัญหา กระแสเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นอย่างไรการรับฟังของผู้ฟังมากน้อยเพียงใด ซึ่งขั้นนี้ผู้ผลิตและสร้างสรรค์รายการต้องวิเคราะห์และมองปัญหาว่ามาจากสาเหตุใดให้รอบด้าน

(2) ขั้นบ่มเพาะความคิดนักคิดสร้างสรรค์รายการจะคิดทบทวนทางออกของปัญหาซึ่งมีทางเลือกหลายทาง โดยอาจนำข้อดีและข้อเสียของทางเลือกต่างๆ มาผสมผสานกันหรือแยกแยะออกไปจนเหลือเพียงทางเลือกเดียว ในขั้นนี้ควรเปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงานหรือระดมสมองเพื่อหาทางแก้ปัญหาว่า จะมีทิศทางผลิตรายการใหม่ที่มีแนวความคิด (Concept) ที่แปลกใหม่ และแตกต่างจากรายการที่มีอยู่อย่างไร ซึ่งอาจมีทางเลือกต่างๆ เช่น แนวคิดให้ความบันเทิง แนวคิดการสร้างสรรค์สังคม แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น

(3) ขั้นค้นหาคำตอบ เมื่อได้แนวคิดรายการแล้วก็จะหาคำตอบเรื่องประเภทและรูปแบบรายการว่า จะเป็นประเภทและรูปแบบใดจึงจะสอดคล้องกับแนวคิดที่วางไว้ซึ่งในบางครั้งคำตอบอาจเกิดการระดมสมองของเพื่อนร่วมงานหรืออาจเกิดจากนักคิดสร้างสรรค์ที่เป็นแรงบันดาลใจในการจัดประกายความคิดต่างๆ ในขณะนั้นก็ได้ซึ่งสามารถช่วยทำให้มองเห็นภาพว่ารายการใหม่ควรเป็นแบบใด

(4) ขั้นปฏิบัติการลงมือทำให้สำเร็จ ในขั้นนี้จะเป็นการวางแผนรายละเอียดของงาน การเขียนบท การเตรียมทีมงานตามที่ได้รับมอบหมายงาน ซึ่งในบางครั้งอาจมีการผลิตรายการแล้วให้กลุ่มตัวอย่างผู้ฟังเป้าหมายทดลองฟังรายการก่อน เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะและทำการแก้ไขก่อนจะนำออกอากาศต่อไป ในขั้นตอนนี้สิ่งสำคัญในการทำงานเพื่อให้ความคิดสร้างสรรค์ที่คิดไว้เป็นไปตามแนวคิดที่ต้องการจึงควรมีการสื่อสารกับผู้ร่วมงานอย่างต่อเนื่องตลอดการทำงาน

จากกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงที่กล่าวมาข้างต้น สามารถนำมาเปรียบเทียบเป็นกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กและเยาวชน ในรูปแบบพอดแคสต์ ของผู้ผลิตรายการ “คนรักโลก : Envi Lover” ดังตารางที่ 1 ซึ่งพบว่าผู้ผลิตและสร้างสรรค์รายการรายการมีกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการที่แบ่งเป็นขั้นตอนอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยในแต่ละขั้นตอนผ่านการวิเคราะห์ทิศทางความน่าสนใจของเนื้อหา รสนิยมของผู้ฟัง รูปแบบการนำเสนอ เพื่อนำแนวทางมาสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงในรูปแบบพอดแคสต์ให้มีแนวความคิดแปลกใหม่แตกต่างออกไป รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของรายการที่กำหนดไว้ด้วย

กระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุ	กระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุในรูปแบบพอดแคสต์รายการ “คนรักโลก (Envi Lover)”
(1) ขั้นเตรียมการ	ผู้สร้างสรรค์รายการทำการวิเคราะห์ทิศทาง ความน่าสนใจของเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และรสนิยมของผู้ฟัง เพื่อนำแนวทางนั้นมาสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงในรูปแบบพอดแคสต์
(2) ขั้นบ่มเพาะความคิด	ผู้สร้างสรรค์รายการร่วมกันวิเคราะห์และแยกแยะแนวทางการผลิตรายการให้มีแนวความคิด (concept) ที่แปลกใหม่และแตกต่างจากรายการที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อคาดการณ์ว่ารูปแบบใดสามารถครองใจผู้ฟังได้มากที่สุด
(3) ขั้นค้นหาคำตอบ	ผู้สร้างสรรค์รายการระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดประเภทรายการ รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา และออกแบบเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับแนวคิดที่กำหนดไว้
(4) ขั้นปฏิบัติการลงมือทำให้สำเร็จ	ผู้สร้างสรรค์รายการวางแผนรายละเอียดของงาน เขียนบท เตรียมทีมงานตามที่ได้รับมอบหมาย ทั้งนี้มีการประเมินผลรายการด้านต่างๆ เพื่อนำไปพัฒนาการนำเสนอเนื้อหาหรือรูปแบบรายการต่อไปในอนาคตด้วย

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุกับกระบวนการคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุในรูปแบบพอดแคสต์ รายการ “คนรักโลก : Envi Lover”

บทสรุป

เมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารพัฒนาแบบก้าวกระโดดอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดกระแสของการสิ้นสุดยุคเทคโนโลยีการสื่อสารแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะสื่อวิทยุกระจายเสียงซึ่งเป็นสื่อดั้งเดิมที่มีการเผยแพร่กระจายเสียงด้วยเสียงเพียงอย่างเดียว หากแต่ปัจจุบันสื่อวิทยุกระจายเสียงได้พิสูจน์ให้เห็นว่าไม่ได้ถูกกลืนหายไปดังที่มีกระแสเกิดขึ้นแต่อย่างใด แต่กลับพัฒนาและปรับเปลี่ยนรูปแบบและสร้างเนื้อหารายการให้มีความแปลกใหม่ มีคุณค่า และมีประโยชน์ต่อสังคม โดยเฉพาะรายการวิทยุด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กและเยาวชน ในอนาคตอันใกล้ช่องทางการนำเสนอรายการอาจจะไม่ใช่เพียงแค่การส่งสัญญาณในระบบดิจิทัลอีกต่อไป หากแต่จะพัฒนาไปสู่การเป็นรายการวิทยุแบบพอดแคสต์ที่กำลังได้รับความนิยมมากขึ้นกว่าในปัจจุบัน คือความหลากหลายของเนื้อหาของรายการพอดแคสต์ที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นจากผู้รู้ในวงการต่างๆ และเป็นเนื้อหาที่ครอบคลุมกลุ่มผู้ฟังที่เป็นกลุ่ม Early Adopters หรือกลุ่มที่ต้องการความแปลกใหม่ของเทคโนโลยีต่างๆ มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาและรูปแบบรายการซึ่งผู้ผลิตรายและผู้สร้างสรรค์รายการจำเป็นต้องวางแผนและจัดการกับเนื้อหารายการให้ครองใจผู้ฟังเป้าหมายให้มากที่สุด

นอกจากนั้นในโลกยุคดิจิทัลที่ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าถึงเนื้อหาของรายการวิทยุได้มากขึ้น กล่าวคือปัจจุบันผู้ฟังสามารถฟังวิทยุออนไลน์ได้ตลอดเวลาผ่านมือถือยุคใหม่หรือสมาร์ตโฟน (Smart Phone) ดังนั้นผู้ผลิตรายการวิทยุควรตระหนักและวางแผนการผลิตรายการอย่างรอบคอบภายใต้การสร้างสรรค์เนื้อหารายการวิทยุให้มีความแปลกใหม่แตกต่างจากรายการอื่นที่มีเนื้อหารายการประเภทเดียวกัน มีเนื้อหาที่ทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์สามารถเข้าถึงผู้ฟังได้ทุกเพศทุกวัยเข้าใจและควบคุมคุณภาพของเนื้อหารายการโดยคำนึงถึงคุณค่า และมีประโยชน์ต่อสังคมด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). *รายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน ประจำปี 2557* (ร่างที่ 3).
- เกร็ดทราย วุฒิพงษ์. (2560). ประสิทธิภาพการใช้พ็อดคาสต์แบบวีดีโอในการเรียนและการสอนภาษาอังกฤษ. กรุงเทพฯ: *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา ปีที่ 12 ฉบับที่ 12-13* (2560).
- โครงการศึกษาและเฝ้าระวังสุขภาพของสังคม (Media Monitor). (2552). *คู่มือเฝ้าระวังรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก: คิดส์ดูดี TV for kids*. กรุงเทพฯ: มัลติซีพพลาย เทรตติ้ง (1992).
- จิราพร ยังสุข. (2552). *วิทยุกระจายเสียงสำหรับเด็ก : หลักการผลิต เนื้อหา และรูปแบบรายการ*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- ศุภศิลป์กุลจิตต์เจี๊วงศ์. (2557). *นวัตกรรมกระบวนการผลิตและรูปแบบรายการวิทยุโทรทัศน์ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา*. ปรินซิพนิเทศศาสตร์ดุซงึ่บัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกริก.
- สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.). (2557). *Kidchenสูตรเด็ด รายการเด็ก คู่มือผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวานิชเจริญ จำกัด.

สุมน อยู่สิน. (2546). *แนวคิดในการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง. เอกสารการสอนชุดวิชา การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง*. กรุงเทพมหานคร. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช.

_____. (2556). *ตำราอบรมผู้ประกาศในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ระดับกลาง*.
กรุงเทพมหานคร. ส.เจริญการพิมพ์.

อาลี ปรียากร. (2560). *การศึกษาแนวทางการผลิตรายการกระจายเสียงเพื่อเผยแพร่ผ่านรูปแบบรายการพอดแคสต์ในประเทศไทย*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ภาษาอังกฤษ

Pensute, C. (2018). Podcast, the new media: Comparative case studies between USA and Thailand. *NBTC Journal*. 3. Pp.271-290.

ระบบออนไลน์

คณพล วงษ์วิเศษโพบูลย์. (9 มกราคม 2562). *ฟังพอดแคสต์แล้วได้อะไร? เหตุผลที่ควรสนใจและเริ่มฟังพอดแคสต์*. [Article / News]. สืบค้นจาก <https://lab.sal.mn/2019/01/why-we-listen-podcast/61141/>

แพทย์ ชี วัลรัตน์คุณใหม่ *ติดตามข่าวสารสุขภาพ ผ่านออนไลน์ Podcast มาแรง*. [News]. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1634996>

Mecular.com.. *ทำความรู้จัก Podcast รายการวิทยุรูปแบบใหม่*. [Article / News]. สืบค้นจาก <https://www.mecular.com/review-article/podcast-online-radio>

Prasertkul, T., Chantamart, A., &Putthithan, L. (2017) *Using Podcast and the show witcast to disseminate and promote the public understanding of researches done by TRF (Thailand Research Fund)*. Retrieved from https://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RUG5990002

Prasertkul, T., Chantamart, A., &Putthithan, L. (2019) *Using podcast and supplemental material to promote public understanding of TRF research (WiTThai Season 2)*. Retrieved from https://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RUG6090013 Thairath.